

L'HOSPITAL MEDIEVAL DE PROVENÇANA

Eusebio Martínez Valero

Tutoritzat per Jose Maria Solias Aris

Foto: A. Castellano (2015)

BEQUES DEL MUSEU DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

CONVOCATÒRIA DE 2014

Ajuntament de L'Hospitalet

Museu
d'Història
de L'Hospitalet

L'Arxiu
Municipal
de L'Hospitalet

"L'hospital medieval de Provençana » de Eusebio Martínez Valero; Josep Ma. Solias (dir.) està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/)

INDEX

Introducció.....	2
Situació a L'Hospitalet vers el 1215.....	6
Hospitals medievals i medicina medieval.....	8
La fundació de l'hospital: data i autoria.....	19
Quina mena d'hospital?.....	25
Localització de l'hospital.....	33
La crònica de l'hospital.....	38
Conclusió.....	53
Bibliografia.....	55

Introducció

Si parlem amb algú del passat de L'Hospitalet, és molt habitual trobar que aquesta persona pensi que la història de la nostra ciutat comença de veritat amb les onades migratòries dels anys seixanta i setanta, però abans d'això sembla que hi hagi una densa boira de coneixement que, en alguns casos, fa que molta gent pensi que la vila directament no existia fins a aquestes dates. Algunes persones que s'hagin pogut interessar pel tema potser han sentit a parlar de fets anteriors o construccions emblemàtiques, sobretot gràcies a iniciatives recents relacionades, per exemple, amb el Canal de la Infanta. El patrimoni arquitectònic de L'Hospitalet està ple de testimonis que ens parlem d'aquestes èpoques, però tot i això la majoria del públic té dificultats per situar aquests edificis en la seva època correcta, encara que sigui de forma aproximada.

Estudis com aquest pretenen mostrar que L'Hospitalet de Llobregat té un passat que es remunta molt enrere, i a més aquest passat pot resultar interessant si ens dediquem una estona a observar-lo. Existeixen obres molt importants que ens permeten obtenir una idea de com era el poble durant l'època medieval molt més bé que no pas aquesta. La meva intenció, apart d'intentar aportar algunes dades noves sobre aquesta qüestió, és contribuir a generar un nou interès sobre la història de L'Hospitalet i sobretot deixar constància que el seu passat medieval pot donar-nos dades bàsiques sobre la configuració fins i tot urbanística de la nostra vila. L'hospital medieval que va protagonitzar la nostra Edat Mitjana és un dels elements clau d'aquesta configuració, i de moltes més coses com ara la vida política i social, la relació amb poblacions dels voltants i, òbviament, l'estat sanitari de L'Hospitalet.

De cara a estudiar aquest hospital, ens podem considerar afortunats d'estar vivint una important revitalització de l'interès historiogràfic sobre el paper d'aquestes institucions als temps medievals, i també de temes relacionats amb les mateixes com la fam, la pobresa, la mendicitat, l'abandonament d'infants, el tractament dels malalts i invàlids, la prostitució, i en definitiva, de com la societat observava aquests sectors de població, com s'hi acostava per tal de posar remei a la seva situació (i si ho feia, a qui ajudava, i per quin motiu a uns sí i als altres no), i de quines tensions en sorgien si per alguna causa la situació restava fora de control. Autors propers com Manuel Riu i Riu, de països veïns com Michel Mollat, o fins i tot de molt més lluny, com el nord-americà James Brodman, han fet aportacions d'enorme valor per tal de desenfocar una mica l'atenció sobre els estaments del poder i posar-la sobre dels més desvalguts de la societat medieval. A més, i centrant-nos en els hospitals medievals, iniciatives com "Els Abrils de l'Hospital" organitzada per la Universitat de Barcelona o la restauració de l'antic hospital de L'Hospitalet de l'Infant per a crear-hi un centre d'interpretació dels hospitals de l'Edat Mitjana demostren que l'interès per aquests centres continuarà creixent en el futur.

L'hospital medieval de Provençana tindrà una importància determinant per la petita vila que el veurà néixer. Definirà el seu caràcter de vila de pas durant segles, atraurà cap a sí el centre de gravetat del poble apartant-lo dels voltants de l'església de Santa Eulàlia de Provençana, dificultant que s'hi formi un nucli estable de població, en un procés que culminarà amb la creació de l'església de Santa Eulàlia de Mèrida i la seva confirmació com a temple principal del poble. Les seves reconstruccions donen idea de les dificultats que travessarà amb el pas del temps, junt amb els vilatans, i encara que la intensitat de la seva activitat sembli irregular, ja el 1401

aquesta institució arribarà a donar nom a la vila sencera amb l'aparició per primera vegada del topònim "Spitalet". Els episodis en què queda destruït són seguit d'iniciatives dels habitants per tal d'insuflar-hi nova vida, i aquesta lluita incessant contra les adversitats per tal que continuï funcionant és també la lluita dels hospitalencs per subsistir, per tirar endavant passi el que passi. Una lluita que acabarà ja al segle XIX, en un moment en què una carta del rector de la parròquia revela que ja no existeix, després d'una llarga decadència que ha durat tot el segle anterior.

La història d'aquest hospital és la història d'un dels pilars de la societat que l'envolta, i és també la demostració que el passat de la vila té un arrelament molt més profund del que molts hospitalencs d'avui dia creuen saber. Retrobar aquesta història té per a nosaltres la mateixa utilitat que conèixer qualsevol episodi de la història de qualsevol lloc on els humans haguem viscut: què hi havia abans del que hi ha ara, quan va sorgir, perquè va sorgir, i què va passar des de llavors fins ara. Ens ajuda a saber com hem arribat fins aquí.

Situació a Hospitalet vers el 1215.

Les diferències entre L'Hospitalet actual i aquell del 1215 són moltíssimes. Si les volem conèixer remeto al lector a l'obra del Centre d'Estudis de L'Hospitalet "Història de L'Hospitalet, una síntesi del passat com a eina de futur", i per a un aprofundiment més gran hem de recomanar inevitablement l'obra de Jaume Codina "Els Pagesos de Provençana", però ara només les explicarem de manera resumida, i ho farem per nivells.

A nivell jurídic-polític, L'Hospitalet de Llobregat és avui dia un municipi. Es tracta d'una comunitat política formada per les persones que viuen dintre d'uns límits territorials, i que en virtut d'allò que disposen les lleis està representada per un grup de persones que exerceixen les atribucions que els hi permeten aquestes mateixes lleis.

Doncs bé, l'Hospitalet del 1215 no és un municipi, sinó una parròquia. És una divisió de l'organització administrativa eclesiàstica que es trobava vigent en aquella època. Aquesta divisió territorial depenia de la canònica de la Santa Creu i Santa Eulàlia de Barcelona, seu episcopal, i prenia el nom de l'església principal que hi havia en aquell territori. Així doncs, l'Hospitalet no es deia l'Hospitalet, sinó Santa Eulàlia de Provençana. El principal poder polític de la zona és el que exerceix aquesta seu, però sabem que de manera paral·lela existeix una organització política de la qual tenim notícia per primer cop el 1229 en un document en què se'ns parla d'uns "honrats homes ancians"¹, que potser es tractava d'un consell municipal en fase embrionària.

El territori d'aquella parròquia també diferia molt de l'actual. Al llarg de la història L'Hospitalet ha patit considerables pèrdues de territori. Per al

¹ Jaume Codina, "Els Pagesos de Provençana. 985-1807", vol. I, pp 83 i 84.

temps que ens ocupa, cal parlar del 1545 quan els habitants del districte conegut com l'Illa de Banyols acorden, juntament amb els habitants d'una part de la parròquia de Sant Boi de Llobregat, escindir-se de les seves respectives parròquies i fundar-ne una de nova que serà anomenada El Prat de Llobregat.

L'economia hospitalenca del 1215 és gairebé totalment agrària. Tot el que no és explotació i conreu de la terra són activitats artesanals destinades principalment al consum local. Les fonts de l'època ens permeten conèixer que al districte del Samontà es conreava sobretot vinya i olivera, mentre que a la Marina el cereal i les pastures eren majoritaris. Sabem que des d'abans d'aquesta data ja s'havia anat produint una concentració de la propietat de la terra en mans de l'Església, i la forma d'explotar-la consistia en cedir el dret a conrear-la al pagès a canvi d'un percentatge determinat de la producció, tot i que progressivament aquest cens proporcional va ser substituït per censos fixes en metàl·lic².

² AA. VV. "L'Hospitalet de Llobregat. Una síntesi del passat com a eina de futur", pp. 37-61.

Hospitals medievals i medicina medieval.

Ja hem dit que L'Hospitalet d'aquella època no tenia gairebé res a veure amb l'actual, però és que l'hospital d'aquella petita vila també era molt diferent del que avui en dia entendríem per un hospital.

Tal com diu Conejo da Pena³, és inevitable parlar d'hospital medieval sense comparar-lo amb el concepte actual. Sovint l'hospital medieval ha estat considerat com un simple lloc on es practicava l'hospitalitat i la caritat envers els necessitats (pobres, malalts, pelegrins, nens orfes, desvalguts) però no pas com un lloc de curació. La realitat, però, sempre té matisos, i una definició com aquesta difícilment pot abarcar-la. No era el mateix un hospital fundat per clergues que un fundat per laics, ni un hospital situat a un lloc aïllat que un altre enclavat dins una ciutat. D'altra banda, els hospitals no eren les úniques institucions assistencials de l'Edat Mitjana, ja que també hi havia llebroseries, confraries, Pies Almoines, cases d'apestats, asils per a malalts mentals i els plats de pobres vergonyants, entre d'altres. Per si això no fos prou, el mot "hospitia" té un ús molt divers en temps medievals, i sovint es fa servir indistintament per a designar alguns dels conceptes anteriors. Per últim la institució de l'hospital medieval serà objecte d'una interessant evolució al llarg de l'Edat Mitjana. Sembla clar que els hospitals medievals tindrien una dedicació especial cap a l'hospitalitat, però això no vol dir que no portessin a terme cap altra mena d'activitat assistencial com la caritat o el guariment dels malalts.

La idea de l'hospital medieval no era tant guarir el malalt, sinó ajudar-lo amb un suport sobretot espiritual. Els inventaris que s'han pogut

³ Antoni Conejo da Pena, "Assistència i hospitalitat a l'Edat Mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement", p. 27.

conservar dels hospitals medievals ens informen que els llibres que s'hi podien trobar eren majoritàriament religiosos i no mèdics, tot i que ja en aquella època existien coneixements prou avançats com per almenys intentar guarir el malalt. L'escola de Salerno va tenir precisament el seu període àlgid en aquesta època, i fruit de la seva influència és l'aparició de la figura d'Arnau de Vilanova (1238-1311), autor d'obres clau per a la medicina europea medieval (tant en llatí com en català) com *Regimen Sanitatis ad Regnum Aragonum* o *Medicinalium Introductionum Speculum*, però com hem dit abans, la intenció de les persones encarregades de l'assistència als hospitals medievals europeus no anava en aquesta direcció.

Per obtenir una idea més acurada de què parlem quan diem hospital medieval, podem fer servir l'obra de James W. Brodman "Charity and Welfare: Hospitals and the poor in medieval Catalonia", de la qual hem obtingut la majoria de la informació que exposarem tot seguit.

Els hospitals medievals passaran per una important evolució entre els ss. XIII, XIV i XV. Passaran de ser simples refugis a institucions on l'atenció mèdica serà cada cop més la protagonista. A més, veurem un lent procés de secularització amb la intervenció cada cop més intensa de poders municipals en la gestió de l'hospital i la introducció com a hospitalers de persones sense motivació religiosa que porten a terme la seva tasca a canvi d'un salari. A més, de mica en mica els hospitals medievals dedicaran la seva atenció no només als pelegrins i als pobres, sinó també als malalts, i cada cop més seran capaços d'oferir tractaments mèdics als pacients que hi arribaven, i no només ajuda espiritual.

Les persones a qui anava dirigida l'assistència prestada pels hospitals medievals eren principalment dos. Uns eren els pelegrins, i de fet, eren els principals objectius d'aquesta ajuda, doncs ja hem dit que una bona part d'aquestes institucions es van fundar just al costat de les rutes de pelegrinatge, i l'hospital de Provençana no era cap excepció a aquesta regla. De fet, els hospitals medievals limitaven habitualment la seva estància a un dia en cas de viatgers, i a tres en cas de pelegrins autèntics. Els altres eren els pobres.

Abans hem comentat que el concepte actual d'hospital és totalment diferent de la idea medieval que se'n tenia, i el concepte de pobre tampoc no és exactament el mateix. A l'Edat Mitjana, la pobresa no va ser mai vista en termes exclusivament econòmics. Era més aviat una forma de degradació de la dignitat humana, que convertia la persona que la patia en algú vulnerable i dependent. De fet, la paraula "pobre" es va fer servir inicialment com a adjectiu, i no com a nom fins més endavant. La distinció dels pobres com a col·lectiu diferenciat de la resta de la societat no es produirà fins entrat el segle XIII i sobretot al XIV.

Tothom valia per ser pobre? Qualsevol persona que es trobés en una situació de penúria tenia "dret" a ser assistit per aquesta xarxa d'ajuda? El dominic Ramon de Penyafort ho deixa força clar: la caritat per a tothom només és possible en temps d'abundància. Si s'ha de fer un triatge, s'ha de donar preferència als amics i a la família abans que als estrangers. Ja tenim aquí una primera distinció, un primer criteri per seleccionar a qui prestar ajuda, i per tant, la possibilitat de negar-se a ajudar algú que ho necessita. Aprofundint en aquesta distinció trobem els *pauperes verecundi*, o pobres vergonyants, i els *pauperes matricularii*, o pobres

captaires. Aquests últims serien els pobres no residents, els estrangers que ja hem avançat. Els altres, els pobres honestos, eren amics o veïns que havien caigut en una situació de necessitat sense que tinguessin cap responsabilitat. Entre aquests pobres considerats mereixedors d'assistència estaven aquells que ja no podien aconseguir els mitjans de vida per si mateixos degut a alguna mena de discapacitat permanent, i d'altres que únicament necessitaven assistència en temps difícils, però que serien capaços de sortir endavant per sí sols en condicions normals.

Conejo da Pena⁴ també afegeix que els pobres vergonyants s'anomenarien així perquè serien persones que abans havien disposat d'un estatus molt més acomodat, però ara es veien en una situació de necessitat que havien de portar de la manera més discreta possible. Els pauperes matricularii, d'altra banda, rebrien el seu nom per les matrícules de pobres, uns llistats que es confeccionaven en les grans ciutats i on hi constaven els pobres inscrits per l'Església i en virtut dels quals podien rebre aliments, vestits, etc., tot i que al món hispànic no se'n coneix cap⁵.

A mesura que avança els temps, es fa més clara la distinció entre pobres mereixedors o no d'assistència, al mateix temps que el sistema que la presta es torna més desenvolupat i més complex. Cada cop més, la feina d'ajudar els que no tenien un veïnatge que els donés dret a ser ajudats correspondrà als hospitals. Estem parlant dels pobres marginalitzats, itinerants i criminals, que també acabaran sent competència de les catedrals, mentre que l'ajuda als pobres locals serà tasca de la parròquia corresponent i de les seves institucions cada cop més desenvolupades.

⁴ Conejo da Pena, *ibidem*, p. 38.

⁵ Conejo da Pena, *ibidem*, p. 74.

La principal forma d'assistència és la provisió de menjar. També aquí es feien distincions entre, en primer lloc, els pobres "ordinaris", als que es donava menjar diàriament, encara que també podien haver estat singularitzats per la persona que beneficiava la institució perquè rebés aquesta ajuda. D'altra banda, hi havia altres pobres "extraordinaris" als que només s'auxiliava en dates concretes del calendari cristià, o coincidint amb l'aniversari de la mort d'alguna persona que hagués beneficiat l'hospital en el seu testament. Precisament, i com ja hem avançat, era típic que aquests benefactors establissin beneficiaris específics de la seva donació, com ara família i amics. Els captaires i d'altres pobres més marginalitzats només rebrien alguna ajuda en dates assenyalades.

Inicialment, gairebé tots els hospitals catalans van ser fundats i dotats per beneficiaris individuals o corporatius que es van reservar drets d'administració per al futur, però això no trigaria a canviar. A mesura que aquests administradors, i sobretot els hereus dels administradors inicials, van haver d'afrontar dificultats creixents, sobretot en termes financers, van anar cedint aquests drets d'administració a d'altres, particularment al bisbe corresponent, però també a consells municipals o a ordes religiosos. Molt abans del s.XV, molts hospitals ja havien caigut sota alguna mena de control extern, i per alguns autors esmentats per Brodman, la supervisió municipals dels hospitals és un símbol de la seva secularització.

No eren només les dificultats financeres les que van promoure aquest canvi, sinó que les irregularitats en els comptes també hi van tenir molt a veure. El Papa Clement V, en la seva decretal *Quia contingit*, va establir una mesura de control episcopal sobre la majoria d'hospitals europeus, en establir que els seus administradors enviessin els comptes financers

anuals al bisbe local, i a més atorgant al bisbe poder per intervenir en cas que es detectés alguna mena d'irregularitat, que per cert, era un fet que es donava amb gran freqüència. Potser això explica perquè, en el decurs d'algunes visites episcopals, els parroquians denunciaven el mal estat de l'hospital. Creuen que el bisbe, tot i que no té una autoritat directa en la seva administració, ostenta alguna competència. Saben que té el poder de fer alguna cosa per a resoldre la situació.

Els responsables de gestionar els hospitals, i sovint responsables d'aquestes irregularitats, serien els administradors. Aquests podien ser designats per vida o només per un temps limitat. En molts casos semblen ser membres destacats de la comunitat però la veritat és que el seu estatus econòmic varia moltíssim. No es pot dir, doncs, que els *hospitalarii* tinguin un perfil definit. Alguns eren religiosos, de vegades sotmesos a una regla o en altres casos immersos en alguna mena de vida comunal. D'altres institucions estaven servides per grups mixtes, que podien incloure individus amb alguna mena de dedicació, com els donats, i també d'altres que desenvolupaven les seves tasques per un salari.

Aturem-nos aquí un moment per a parlar dels donats. Eren persones amb una doble motivació per a fer el que feien, personal i religiosa. Sovint entregaven totes les seves possessions a la institució en la qual ingressaven, i prometien servir-la per tota la vida. L'hospital, per la seva banda, els prometia un recolzament total, i també la garantia de que es faria càrrec d'ells fins a la mort. Semblava que aquesta figura fos un vehicle per a dur una vida de servei, però sense haver de fer un pronunciament de vots, i també al marge de les limitacions d'una comunitat religiosa establerta mitjançant una regla.

Si parlem del funcionament intern d'un hospital, hem de dir que es va produint una separació cada cop més acusada entre les funcions religioses, consistents en tenir cura de la salut espiritual del assistits mitjançant l'administració dels sagraments i la pràctica d'oficis religiosos, i d'altra banda les administratives, corresponents a l'atenció física de les persones, la gestió del patrimoni de l'hospital, i similars. Novament, aquesta separació de funcions es considera un signe de la secularització progressiva dels hospitals en el s. XIV. L'administració d'una institució d'aquestes característiques ja no és contemplada com el fruit d'una vocació religiosa, sinó com a un ofici secular que requereix unes habilitats específiques. Sí que és cert que l'hospital era responsable de la inhumació d'aquells que morien sota la seva cura, cosa que no només implicava la provisió d'un lloc d'enterrament sinó també la creació de misses commemoratives. Tot i ser llocs inicialment religiosos, i tot i mantenir-se al llarg del temps com a tals, els hospitals medievals es van convertir en instruments socials, amb un llistat d'objectius seculars com ara alleujar el patiment, disminuir la pobresa, eradicar la mendicitat i mantenir l'ordre públic.

Les normes internes d'un hospital difícilment apareixen escrites, i això es deu a que es tractava sovint d'institucions petites, moltes de les quals no estaven servides per una comunitat religiosa formal. Estem parlant d'edificis formats per un grapat de cambres, i prop d'una dotzena de llits. L'hospital fundat per Ramon de Montos als afores de Lleida al 1324 tenia set llits, el nou hospital d'Urgell en tenia cinc, el de la Santa Creu de Vic en tenia dotze... El de Provençana, segons les visites episcopals, tenia com a molt set llits.

La relació entre personal i llits era petita, amb una ràtio típica d'u a set, com a l'Hospital d'en Colom de Barcelona. Sembla ser la mateixa relació que el de Provençana, ja que només puntualment apareix més d'una persona com a hospitaler (sobretot al segle XVIII), i no està clar que, quan hi ha dues persones el mateix any, estiguin desenvolupant aquesta tasca al mateix temps. Tot i així, i per estrany que sembli, els hospitals medievals semblen operar sempre per sota de la seva capacitat màxima.

Continuant amb el funcionament dels hospitals medievals, val a dir que no tenien personal mèdic autèntic. Tot i així, sembla que certes pràctiques es van introduint ja a finals del segle XIII a la Península, i a Catalunya a meitat del s. XIV. Els malalts són cada cop més comuns entre les persones que s'adrecen als hospitals en busca d'ajuda, cosa que suggereix que la transformació d'aquestes institucions de simples refugis a instal·lacions que proveïen de cures mèdiques ja estava en marxa. Malgrat l'escassetat de les dades, es pot dir que aquells que ingressaven en un hospital medieval podien tenir esperances raonables sobre la seva curació, tot i que potser això s'explica perquè només eren admesos aquells sobre els quals es considerava que hi havia alguna possibilitat de curació o que moririen en poc temps, però que en qualsevol cas no hi hauria necessitat de proveir-lo d'una atenció extensa en el temps.

Els metges de l'Edat Mitjana creien que la seva funció era mantenir el pacient viu i amb un cert grau de confortabilitat, de manera que defugien qualsevol tractament agressiu. Junt a l'oració, el tractament solia implicar dieta, medicació i cirurgia. La dieta no semblava ser gaire específica per la dolència concreta del malalt, sinó que simplement es procurava que el malalt disposés de prou menjar per a mantenir-se viu. En quant a la

medicació, no es prescrivien àmpliament medicaments en els hospitals catalans ja que, malgrat existir una gran varietat de fórmules, resultaven excessivament cares. Aquí trobem xarops, concentrats, pocions (anomenades aigües), pols, píndoles, ènemes, conserves, sucs, vi bullit, etc. També apareixen a la documentació ingredients com encens, petits crustacis, suc de llimona, llavors de síndria, mel, pebre negre, safrà i sucre.

Finalment, en quant a les intervencions, es practicaven principalment sagnats i purgues, tot i que no amb l'extensió amb què s'havia cregut fins ara. Donada la manca d'anestèsia i les altíssimes possibilitats d'infecció, els metges medievals no tenien gaire interès en obrir les cavitats corporals. Les seves pràctiques més comunes solien ser arreglar fractures i luxacions, així com suturar i embenar ferides. En aquest aspecte, els hospitals medievals catalans semblaven funcionar com el que avui dia seria una sala d'urgències.

Un repàs de l'estat de la medicina medieval, per molt superficial que sigui, seria incomplet si no parla de la importància de la pesta negra, però com que ja existeixen moltes obres que l'analitzen i l'estudien d'una manera molt profunda i exhaustiva, només aportarem aquí unes petites notes sobre el punt de vista dels homes i les dones medievals en quant a les causes i possibles guariments d'aquesta malaltia.

Jordi Günzberg Moll⁶ comenta que els intel·lectuals de l'Edat Mitjana consideraven que les causes de la pesta podien ser el càstig diví, o també podien buscar la raó en l'astrologia (una teoria molt popular en els cercles universitaris), o potser podia ser deguda a la contaminació dels aliments o de l'aire. També s'apuntava que l'arribada de vents calents i humits,

⁶ Jordi Günzberg Moll, "La vida quotidiana a la ciutat de Barcelona durant la pesta negra (1348). Barcelona, Rafael Dalmau Editor. 2002

l'evaporació de les humitats, les ciutats poc airejades, l'existència de vents australs o fins i tot un excés d'aire calent podia tenir alguna cosa a veure. Tot això respecte de les causes fora del control de les persones. En quant a les causes humanes es citen la descomposició dels cavalls i els cadàvers després d'una batalla, la proximitat d'estanys i sèquies, la circulació d'aliments procedents de llocs empestats, la sospita d'un enverinament intencionat o el contagi d'un malalt.

Alguns senyals adverteixen de l'arribada imminent de la pesta: certs fenòmens meteorològics lluminosos, variacions sobtades de temperatura, aire carregat de pols, ocells abandonant els rius, i sobretot, l'aparició de malalties "enganyoses".

Parlant dels remeis i prevencions, es diu que si hi ha un augment bruscat de la temperatura es recomana cercar llocs freds, obrir les finestres cap a tramuntana, regar la terra amb vinagre, portar vestits de seda o de lli, menjar aliments freds i beure vi de pocs graus, o bé suc de taronja o llimona. En canvi, si hi ha un excés de fred, cal cercar llocs calents com València o Tarragona, obrir les finestres de migjorn, fer fogueres amb romeu i olivera, portar vestits de llana fina, practicar exercici, menjar salses i cols, i veure vi grec.

Per últim, si la pesta és causada pels pecats de l'home, cal buscar el penediment i la confessió. Si la causa és la corrupció de l'aire, cal anar a viure a llocs alts, i si és per la conjunció adversa dels planetes, és millor allunyar-se'n i buscar llocs baixos.

Abans hem parlat del progressiu protagonisme municipal en la direcció de l'hospital. Per a aprofundir en aquesta qüestió ens remuntarem momentàniament al segle XI, quan tenen lloc els primers sistemes de

caritat organitzada de Catalunya, amb l'establiment de refugis catedralicis a Barcelona, Urgell, i probablement també a Girona i Vic. Aquest moviment s'accelera al segle XII, però dels principals centres urbans, només Barcelona és testimoni de noves fundacions en aquest segle. Gradualment, tot i que encara es troben en un estat d'infància, els consells municipals agafen protagonisme i assumeixen responsabilitats en aquest àmbit, tal com passa a la fundació de nous hospitals a Urgell, Girona, Reus, Cervera i Tortosa.

Les institucions municipals comencen a emergir precisament al s. XIII i, típicament, el seu paper consistirà en prendre el control d'institucions preexistents. En definitiva, els ordes religiosos i les comunitats organitzades d'hospitalers van jugar un paper minoritari en l'administració de l'assistència a Catalunya, tot i que a les zones de frontera l'absència d'una estructura diocesana territorial preexistent va significar que més hospitals fossin regentats per ordes religiosos. Tot i així, està clar que molts dels hospitals creats al segle XIV van actuar sota alguna mena de control municipal.

Tornant al tema del finançament, s'observa també un canvi important al llarg del temps. Al segle XII observem que la caritat és totalment voluntària, recolzada en gran mesura per les donacions practicades per l'elit social. Als segles XIII i XIV, hi ha una major participació de les classes baixes, en forma de petites donacions així com les ofrenes obtingudes a través de petites col·lectes. Les contribucions municipals, cada cop més importants, són un signe del deteriorament econòmic català que va anar afectant negativament el volum de les donacions. Les institucions caritatives van ser especialment vulnerables a la llarga i profunda

depressió d'entre el 1330 i el 1500 donat que, en termes generals, la majoria dels seus ingressos procedien de rendes de la terra i censals.

La fundació de l'hospital: data i autoria

En primer lloc, cal deixar clar que no disposem de cap document que afirmi amb claredat i rotunditat quina va ser la data de fundació de l'Hospital de Provençana, ni quins van ser els seus promotors. Aquesta important llacuna documental ha donat peu a moltes suposicions sobre la qüestió, i l'autor que va fer l'afirmació més atrevida al respecte va ser Jaume Codina al seu llibre "Els Pagesos de Provençana". Seguidament exposarem la teoria de Codina i enumerarem els arguments a favor i en contra de la mateixa, deixant que el lector tregui les seves pròpies conclusions.

En la seva obra Codina considera, sense assegurar-ho del tot, que l'hospital es va crear un cert temps abans del 1215, que és la data del document en què apareix esmentat per primera vegada. Per la manera en què es parla de l'hospital en el document, una venda de terra, sembla ser que ja feia temps que funcionava, ja que un dels intervinents en la venda és anomenat com Guillem Cruz "de Hospitali de Provinciana". El fet que l'hospital serveixi com a topònim i per a identificar una persona de manera tan clara efectivament fa pensar que aquesta institució ja tenia un cert arrelament en la societat, i que fer-lo servir en aquests termes era una pràctica acceptada que permetia identificar aquesta persona diferenciant-la de totes les altres. Resulta difícil trobar arguments en contra d'aquesta afirmació.

D'altra banda, Codina creu molt probable que l'hospital fou fundat per l'Orde dels Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem, i encara que no raona expressament aquesta idea, les dades que la sustenten són fàcils de suposar. En primer lloc, la vocació d'aquest Orde és precisament ajudar els viatgers que circulen per les rutes de pelegrinatge, i ja hem dit que el camí ral al seu pas per L'Hospitalet n'era una. D'altra banda, l'elevat nombre de propietats a nom d'aquest Orde dins el terme de Provençana, en especial la finca senyorial anomenada Torre Blanca, dins de la qual estava ubicat l'hospital, fa pensar que els hospitalers tenien una important presència a la zona, i és un altre factor que afavoriria la fundació per part seva d'un hospital. En el llibre de Codina podem trobar alguns exemples, com ara en una venda de terra del 1231 en què apareix que la peça venuda limita al sud i a l'oest amb terres de l'Hospital de Sant Joan. L'any 1242 els hospitalers cedeixen la gestió de la Torre Blanca a Ramon Guerau⁷, i el 1405 ho fan a Angelina Rossell⁸. La Torre Blanca és d'una extensió molt considerable⁹. La propietat correspon als Hospitalers, que cobren pel seu arrendament un sou anual de 13 quarteres de blat. A més, al seu arrendatari li pertoca la batllia de tots els censos de Sant Joan de Jerusalem a tot el Baix Llobregat fins a Martorell. Sembla doncs que la Torre Blanca és el centre d'operacions patrimonials i financeres de l'Orde al Baix Llobregat, tot i que no és una comanda pròpiament dita.

Si volem analitzar aquests raonament val la pena que ens aturem un moment per a saber més coses sobre aquests hospitalers. Segons Pierre Bonneaud¹⁰, a Catalunya i a Aragó els primes hospitalers es van establir a

⁷ Codina, *ibidem*, p. 86

⁸ Codina, *ibidem*, p. 263

⁹ Codina, *ibidem*, p. 187

¹⁰ Pierre Bonneaud, "Els hospitalers catalans a la fi de l'Edat Mitjana (1396-1472). Pagès Editors.

la primera meitat del s. XII a Cervera i al Penedès. Pertanyien al Priorat de Sant Celoni, a la vall baixa del Roine. L'ajuda dels hospitalers al setge d'Amposta el 1148 els reporta com a recompensa el castell d'aquesta població. La seva participació militar, però, és escassa fins a la conquesta de València (1238-48). El 1317 l'Orde de l'Hospital absorbeix les comandes de l'Orde del Temple a Aragó, Catalunya i Mallorca. La castellania d'Amposta es torna aleshores tant forta que el 1319 s'escindeix en dos priorats. El Priorat de Catalunya rep les comandes de Mallorca i el Principat llevat d'Ascó, Horta, Miravet i Ulldecona, al sud-oest de l'Ebre, que quedarien en mans de la castellania d'Amposta, a més de totes les comandes aragoneses.

El patrimoni de l'Orde era fruit de nombroses donacions i actes de devoció produïts després de les primeres croades, sobretot per part de comtes catalans (Barcelona, Urgell, Pallars, Rosselló...) També hi havia pagesos aloers benestants, amos de les seves pròpies terres, que donaven propietats i els homes que les ocupaven i conreaven, a més de molins, forges, forns, estanys, salines o immobles urbans.

Com ja hem comentat, a la meitat del s.XII l'impuls de les croades perd força, i els ordes mendicants comencen a afavorir-se de les donacions més que no pas els ordes més militaritzats. A partir d'aleshores, el creixement del patrimoni de les comandes fou, sobretot, fruit de compres i intercanvis. En la majoria de casos, a partir de 1130, les donacions són obra de llinatges nobles més modestos, ja sigui de famílies pageses o urbanes, la qual cosa dóna lloc a un mosaic dispers de propietats. A la Catalunya Vella, els bisbes i monestirs ja posseïen nombroses terres, així que els Ordes de l'Hospital i el Temple difícilment podien establir

senyories importants. La comanda de Barcelona disposava de beneficis provinents de terres de cultiu del Vallès i el Baix Llobregat, i d'edificis i molins dins de la mateixa ciutat.

És interessant ressenyar que a les comandes de l'Hospital de la Catalunya Vella no hi ha indicis de tensions pels "mals usos" amb els pagesos remença, probablement per l'escassetat de llocs de plena jurisdicció de l'Orde a aquesta zona, que ja hem comentat abans, i potser per una actitud més benèvola envers els pagesos. Un exemple d'això al lloc que ens ocupa el veiem al llibre de Codina, on s'esmenta la reducció del cens de l'Hospital de Sant Joan a Vicenç Alegret pel seu mas a Banyols l'any 1471: en comptes d'una novena part de la collita pagarà cada any deu quarteres de Blat.

La manera de gestionar el patrimoni va evolucionar a partir del s. XIV. El lliurament de l'explotació a tercers en forma d'arrendataris encarregats, a canvi de pagament, de recaptar les rendes i donar-les als comanadors a tall de lloguers es va convertir en la norma. En gairebé tots els casos els comanadors s'han convertit en rendistes que només apareixen ocasionalment a les comandes. L'autor que citarem a continuació, Carlos Barquero, també informa que al s. XIV l'Orde de l'Hospital ha de vendre moltes de les seves propietats per a fer front a l'armada mameluca al Mediterrani. Abans del 1328 van haver de vendre l'antiga casa del Temple a Barcelona al bisbe i al cabildo catedralici de Vic. Malgrat això, les adquisicions immediatament posteriors van poder compensar aquesta pèrdua d'actius.

Gràcies a Barquero¹¹ es pot confirmar que no hi havia una comanda de Provençana al Priorat de Catalunya, amb la qual cosa sabem que devia ser la comanda de Barcelona la que administrava les propietats de l'Orde del terme de Provençana. Barquero també ens fa saber que hi ha cases hospitaleres documentades a Catalunya des del 1109, abans fins i tot de la butlla fundacional del 1113. A partir del s.XIII, la tasca hospitalària queda més o menys relegada a les grans rutes de pelegrinatge. Les cases de la ruralia i la ciutat es van ocupar majoritàriament d'afers econòmics. Per això els hospitals d'aquests llocs foren cedits sovint als municipis o a d'altres institucions.

Joan Fuguet i Sans¹² estudia també els Templers, i diu que tant aquests com els Hospitalers s'establiren a Catalunya per a rebre donacions i administrar-les per treure'n profit, amb l'objectiu de mantenir i assegurar la presència cristiana a Terra Santa. Construïren i administraren hospitals i hostals en llocs estratègics dels camins principals del pelegrinatge jacobeu, sovint als seus mateixos convents o edificis propers.

Joaquim Miret i Sans¹³, en una obra amb valuoses referències bibliogràfiques sobre Templers i Hospitalers, assenyala que la comanda de Barcelona no era gaire rica, i ho demostra esmentant que al 1251 el seu comanador, Bernat de Fonollar, va haver d'hipotecar tots els béns en garantia de 273 sous que devia per uns draps que havia comprat.

Per últim, Prim Bertran i Roigé¹⁴ indica que fou a Catalunya on la propaganda a favor de l'Orde de l'Hospital tingué efectes i resultats

¹¹ Carlos Barquero Goñi, "Los caballeros hospitalarios durante la Edad Media en España". Ed. La Olmeda.

¹² Joan Fuguet i Sans, "L'arquitectura dels templers a Catalunya". Barcelona, Rafael Dalmau Editor.

¹³ Joaquim Miret i Sans, "Les cases de templers i hospitalers a Catalunya". Pagès Editors.

¹⁴ Prim Bertran i Roigé, "L'Orde de l'Hospital a les terres catalanes (Edat Mitjana), dins de "Actes de les Primeres Jornades sobre els Ordes religioso-militars als Països Catalans". Diputació de Tarragona, 1994.

immediats. Des d'aquí s'expandeixen cap a la resta d'Espanya i és aquí on es feren les primeres donacions. També dona una dada important: el priorat de Saint Gilles, a la desembocadura del Roine, és d'on parteixen els croats, mercaders i pelegrins cap a Terra Santa, de tal manera que l'hospital de Provençana estava en una ruta de pelegrinatge que no només s'aturava a Barcelona, sinó que podia seguir més cap al nord fins a arribar a França i des d'allà cap a Jerusalem. Diu també que els santjoanistes apareixen a la documentació com: *servient pauperibus, nos qui sumus fratres pauperibus, Hospitali Iherusalem, servi Hospitalis Hierusalem, fratres, hospitalarii*, i també *bonorum hominum de ipsa mansione*. Fins al final del segle XII i ja al segle XIII que no se'ls passa a conèixer com "miles", és a dir, soldats, per la condició de cavallers d'alguns d'ells i la funció d'armes que a partir d'aleshores comencen a realitzar.

Pel que hem vist fins ara, sembla que els cavallers hospitalaris de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem podrien haver estat els fundadors de l'hospital medieval de Provençana. Tot i així, aquesta seria una afirmació agosarada per dues raons.

En primer lloc, no s'ha trobat absolutament cap document on consti de forma clara que els Hospitalers van fundar l'hospital de Provençana, i d'altra banda, tal com ens fan saber Marcel J. Poble Romeu¹⁵ i Jordi Sans Fuguet¹⁶, els Hospitalers tampoc no eren els únics que fundaven hospitals per a pobres.

Tot indica que certament l'Orde de l'Hospital seria el responsable de la creació de l'hospital de Provençana, però gairebé tots els autors

¹⁵ Marcel J. Poble Romeu, "Entre el temple i l'hospital. Arquitectura i formes de vida al castell del temple de Barberà". Cossetània Editors, 2005.

¹⁶ Jordi Sans Fuguet, *ibidem*.

consultats durant l'elaboració d'aquest estudi es queixen amargament del l'escassetat documental que patim sobre l'època en què es devia construir aquesta institució, i no tinc més remei que unir-me a ells en aquest sentit. La manca d'un document on s'afirmi de manera categòrica l'autoria de la fundació de l'hospital fa que, tot i la profusió d'indicis que apunten en la direcció dels Hospitalers, el rigor científic aconselli prudència, i ens impedeixi d'afirmar amb claredat l'autoria de la seva fundació.

Quina mena d'hospital?

Anem tot seguit a parlar de què sabem del cert sobre l'hospital medieval de Provençana, i començarem concretant quins són els trets que el definirien dintre dels conceptes que hem exposat fins ara.

Sabem que aquest hospital era principalment un refugi per a pelegrins, un lloc d'alberg i descans destinat als viatgers de les rutes més transitades. Ens queda claríssim el 1375, l'any en què l'ermità de Bellvitge Pau Genover i el fuster de la vila Joan Ramon obtenen autorització del bisbe per a reconstruir-lo i la llicència reial diu literalment que es tractarà "d'un hospital en què els pobres i els captaires i les persones miserables que passin per allí o que vagin malaltes a l'hospital rebin almoina i repòs". Sorgeix aquí la qüestió de quin sentit té fundar un hospital per a pelegrins a la ruta del camí de Sant Jaume quan els pelegrins tot just acabaven de sortir de Barcelona. Tenint en compte el que acabem de dir sobre la llicència reial i que molta de la bibliografia sobre la història de L'Hospitalet ens diu que l'hospital estava pensat per a donar refugi a les persones que

es dirigien cap a Barcelona i no hi aconseguien arribar abans que tanquessin les portes de les muralles, podem pensar que l'hospital no va ser construït només per a la ruta del camí de Sant Jaume sinó també, i més probablement, per a la peregrinació al sepulcre de Santa Eulàlia que es conservava ja aleshores a la cripta de la Seu de Barcelona¹⁷.

Els actuals albergs de pelegrinatge del camí de Sant Jaume ofereixen descans i refugi, però no pas assistència sanitària d'un cert nivell, i els hospitals medievals, almenys en aquesta època inicial, tampoc no ho feien. A més de la funció de lloc de descans per als pelegrins que ja hem comentat, també donaven ajuda als pobres majoritàriament amb repartiment d'aliments, però en cas de malaltia l'opció més assenyada solia ser enviar el malalt a un dels hospitals de Barcelona, suposadament més ben dotats en mitjans econòmics i personals, on era més probable que es pogués guarir.

No veurem, per tant, que l'hospital de Provençana evolucioni i canviï cap a una major especialització mèdica, almenys durant els segles XIII, XIV i XV. No hi ha cap rastre documental que indiqui que a dins s'hi portés a terme cap mena de pràctica mèdica fins al segle XVIII en què hi ha constància de metges que visitaven la localitat.

Sí que sabem amb seguretat que a l'interior de l'hospital s'hi trobava una capella dedicada a Santa Càndida, que oferiria als malalts i pelegrins els serveis religiosos necessaris, i que probablement es trobaria en una disposició adient per tal que qualsevol malalt des de qualsevol punt de l'hospital pogués veure-la i seguir els oficis.

¹⁷ Joan Casas, "De pagesos a aturats. Notes sobre la història de les transformacions rurals urbanes a L'Hospitalet de Llobregat". Quaderns Urbans 3, L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de L'Hospitalet, Ponència d'Ensenyament, Dinàmica Educativa, 1983.

Ens aturarem aquí per a enumerar els diversos hospitalers que, segons Jaume Codina, es van fer càrrec de l'hospital en un moment o un altre. S'ha inclòs també en aquest llistat els hostalers, donat que sovint la documentació de l'època no distingeix amb claredat una ocupació de l'altra.

1375, Pau Genover, hospitaler, responsable junt amb el fuster Joan Ramon de la reconstrucció de l'hospital

c.1417, T. Bonet, hospitaler, solter

1441-42, Llorenç de Mur, donat i hospitaler

1451, Joan Ameich, hostaler

1448-1459, Joan Rauric, hostaler

1462, Bernat Blasco, hospitaler

1460-61, Ramon de la Serra (o de la Gerra), donat de l'hospital de Santa Cànida, frare franciscà, hospitaler

1462, Francesc Gibert (o Gilabert), hospitaler

1463-66, Francesc Gibert (o Gilabert), hospitaler

1468, Francesc Martí, hospitaler

1471, Gabriel Aimerich, hospitaler

1478-1492, Francesc Martí, hostaler

1493-1498, Jaume Feliu, hostaler

1493, Laudis Ritxer, hospitaler

1498- 1505, Gonçal Mexias, castellà, hostaler

1500-1505, Anton Magarola, hostaler

1502-1507, Mateu Çavid, hostaler

1503-1507, Alfons de Mercado, àlies Medina, natural d'Aragó, hostaler

1508-1516, Mateu Çavid, hostaler

1508-1513, Joan de l'Àngel, hospitaler

1514-1516, Antoni Pou, hostaler

1530, Francesc Çavid, hostaler

1550-1552, Perris Labòria, natural de França, hostaler

1553, Joan Gascó, de Gascunya, hostaler

1557-1560, Jaume Oliver, hostaler

1560, Joan Caçador, hostaler

1562, Pere Pallars, hostaler

1558-1567, Guillem Casals, hostaler

1562, Pere Pallars, hostaler

1724-1732, Joan Roca, hospitaler

1733-1740, Bartomeu Marcellach, hospitaler

1733-1743, Joan Roca, hospitaler

1733-1741, Pere Valls, sabater i hospitaler

1743-1747, Francesc Guasch, hospitaler, casat amb Teresa Raventós

1748-1762 i 1763-1767, Joan Català, sabater i hospitaler, apareix casat al primer període, vidu al segon

1748-1750, Francesc Guasch, hospitaler

1763-1777 i 1778-1792, Lluís Català, primer hospitaler i agutzil, després nunci i hospitaler

En aquest llistat es detecten alguns donats com a hospitalers, les característiques dels quals ja hem comentat més amunt. Si consideréssim que la documentació distingeix clarament entre hospitaler i hostaler, cosa que en realitat no està clara, podríem veure que hi ha una gran llacuna documental entre el 1513 i el 1724, ja que entre aquestes dues dates no hi ha cap individu que quedi definit com a hospitaler. Deixant la banda la possible confusió ja esmentada entre hostaler i hospitaler, aquest silenci de les fonts es pot deure tant a l'escassetat de les mateixes com a una manca d'activitat de l'hospital, potser no total, però sí prou acusada com per que cap habitant del poble consideri que la seva ocupació principal sigui fer d'hospitaler, i per tant, no faci servir aquesta paraula per a referir-se a si mateix. Paradoxalment, just a partir del 1724 trobem en Joan Roca, el Bartomeu Marcellach i el Francesc Guasch, que apareixen al llibre de Codina com a hospitalers. Una mica més endavant tenim en Joan Català i en Lluís Català, potser germans, que segons sembla tenen una llarguíssima dedicació com a hospitalers, fent equip amb en Francesc Guasch durant el breu període de 1748-50. Valdrà la pena examinar amb detall els documents originals citats en aquesta obra per a provar de trobar una resposta a aquesta multitudinària afluença d'hospitalers.

Una característica que sí podem identificar fàcilment és el protagonisme del consell local en la gestió de l'hospital. Ja hem comentat abans que

molt sovint els hospitals medievals, tot i que fundats per ordes religiosos o particulars, de seguida queden sota el control del govern municipal, que a mesura que adquireix protagonisme en la vida política, assumeix responsabilitats sobre la mateixa i aconsegueix intervenir en institucions preexistents. No en debades els obrers parroquials, que es podrien considerar com les principals autoritats del govern local, es solen reunir a l'hospital, tal com apareix en un document del 1512¹⁸. També l'any 1600 tenim una demostració de que el consell local creu tenir autoritat sobre l'hospital. Es tracta d'un enfrontament entre aquest i el rector perquè sembla ser que aquest està fent servir cambres de l'hospital per a ampliar la rectoria. El conflicte es resol el 1604, quan s'acorda que el consell cedeix l'úsdefruit d'una part de l'hospital sempre i quan el rector es comprometi a millorar-ne les condicions, i només mentre visqui aquest rector. La petició de millorar l'estat de l'hospital ens dóna una pista de en quina situació deplorable es devia trobar. Precisament poc abans, el 1597, una visita pastoral revela que l'hospital està abandonat.

Retrocedint una mica més, el 1564 trobem que hi ha un intent de fundar una comunitat de religioses que es facin càrrec de l'hospital, i els que negocien aquest pacte amb les monges són jurats i prohoms de l'Hospitalet, que diuen actuar en nom i representació de tot el poble. Aquestes persones tenen clarament prou autoritat per a acordar un contracte d'aquesta importància. Val la pena analitzar aquesta iniciativa perquè ens revela moltes coses de l'hospital. S'acorda que les monges reedificaran l'hospital, cosa que un cop més ens dóna informació sobre la seva decadència. També s'hi diu amb total claredat que és un hospital de pobres, i que els malalts hauran de ser traslladats cap a Barcelona al dia

¹⁸ Codina, *ibidem*, vol. I, p. 502.

següent del seu ingrés. Per a això, les monges tindran un home que farà la tasca del trasllat, i també un fossar per a enterrar els morts, probablement en un cementiri que devia de trobar-se ben a prop de l'hospital. Queda molt patent la tipologia de la institució. Ja ben entrats al segle XVI, els contemporanis diuen que l'hospital no té una vocació de guariment, es tracta d'auxiliar els pobres. Si hi ha malalts, l'única opció que es contempla és el trasllat a Barcelona.

Abans hem comentat breument que els obrers parroquials es reunien a l'hospital, particularment quan l'església principal no podia albergar la reunió per causa del seu estat deficient. Aquest breu apunt ens dóna una idea de la importància cabdal que tenia aquesta institució per a la vida dels habitants del poble. De fet, la quantitat de vegades que l'hospital apareix a la documentació de l'època com a topònim (Guillem Curuç de l'hospital és el primer exemple al 1215) és la prova de l'enorme pes que tindrà durant tota la seva història. En aquest aspecte, és tal la profusió de documents que d'una manera o altra esmenten l'hospital com a topònim, i sobretot la constància d'aquest fenomen, que resulta difícil basar-se en això per a identificar-ne els períodes de major o menor activitat. Per a finalitzar, dir també que la finca de la Torre Blanca, d'una gran extensió i importància, també servia sovint com a topònim de tot el terme de Provençana, i fins i tot en alguns casos, alguns habitants del lloc el feien servir com a patronímic, com és el cas de Pere Miró de Torreblanca el 1194¹⁹.

Un aspecte que no hem tractat fins ara és el del finançament de l'hospital. Les obres més generals sobre el tema parlen, especialment en el cas de

¹⁹ Codina, *ibidem*, vol. I. p. 65.

l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, de rendes procedents de les propietats agrícoles d'aquesta institució (moltes d'elles a Provençana).

En el nostre cas, però, només es poden trobar deixes testamentàries, les quals ens permeten deduir que la tasca d'aquesta institució era molt apreciada pels habitants del terme, ja que sovint les quantitats entregades eren equivalents a les que es deixaven per l'Ermita de Bellvitge. L'exemple més antic és el de Pere Martí, que el 14 de febrer de 1436 deixa a l'hospital la quantitat de 12 diners, la qual cosa és especialment destacable donat que és la mateixa quantitat que es designa per a cada altar parroquial²⁰. En un altre exemple, la Maria Pallarès deixa a l'obra parroquial la mateixa quantitat que a l'hospital de Santa Càndida: 6 diners.

²⁰ Codina, *ibidem*, vol I. p. 324.

Localització de l'hospital

Una de les qüestions més interessants a l'hora de parlar de l'hospital medieval de Provençana és quina hauria estat la seva localització exacta, un tema que mereix un capítol apart. És potser l'aspecte del qual se'n ha parlat i s'ha escrit més, cosa comprensible ja que aquesta institució és la que acabarà donant nom a la localitat, i la seva troballa tindria una importància difícil d'exagerar.

A tall d'exemple de les investigacions i les teories que s'han exposat fins ara podríem parlar del diari "Arriba", editat per la Falange Española i que serviria principalment com a òrgan propagandístic de la mateixa Falange i dels governs de Francisco Franco. En el número corresponent a 3 de gener del 1959 apareix un article de Ramon Piñol Andreu, de l'Institut Històric Municipal de Barcelona, on comenta que al costat de Can Sumarro hi ha un cos d'edifici d'uns 25 metres de longitud per sis o vuit d'amplada. Aquesta gran nau comunicava amb la casa per una porta i l'accés a la gran sala es faria a través d'una àmplia escala "que permetia el fàcil paso; maniobras de camillas, traslado de camas, etc." També diu que hi havia una petita terrassa que devia servir com a lloc de repós i ser apta per a prendre el sol. Aquest cos d'edifici seria d'una construcció més moderna, així que, inicialment, les habitacions de la casa primitiva serien les destinades a l'hospital. Seguint amb Piñol Andreu, a prop de la casa hi ha un altre edifici, ara un paller, que sembla ser la nau d'una petita església.

L'autor diu literalment que "...hemos consultado gran cantidad de documentos y recogido informaciones, al objeto de hallar los vestigios del lugar donde se hallaba emplazado este hospital", però el cas és que no esmenta específicament quins són aquests documents ni quins són els

testimonis que s'han reunir per tal d'arribar a aquesta conclusió. Potser les informacions que aportarem en aquest capítol són errònies i Piñol Andreu té raó, però en tot cas, sí que farem referència explícita i precisa de les fonts que hem fet servir per als nostres arguments.

En moltes obres referents a la història de l'Hospitalet es diu que l'hospital es trobava al peu del camí ral, el qual correspondria aproximadament, i venint des de Barcelona, al carrer de Santa Eulàlia, després carrer Prat de la Riba, carrer Major i des d'aquí cap a Cornellà.

D'altra banda, les referències documentals a l'hospital són molt nombroses, i moltes fan servir expressions com ara "sota l'hospital", "al costat de l'hospital" o "davant de l'hospital". El problema és que l'ús que es donava a aquestes expressions pot no tenir una precisió gaire acurada, ja que la intencionalitat dels documents en què apareixen no era donar la localització de l'hospital sinó fer-lo servir de referent aproximat per a identificar una altra propietat, objecte de la transacció que apareix en el document, i evitar confusions en el futur.

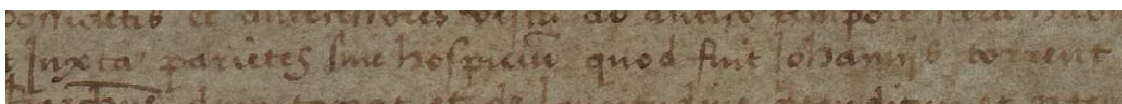
Afortunadament, sí que trobem algunes referències molt eloqüents en l'obra de Codina. Per exemple²¹, es parla de la compra del Mas Rovira, abans "Torre Blanca", situada segons sembla al costat de l'església i davant de l'hospital de Santa Cànida. La data d'aquest document és 16 de novembre de 1679, i l'església a la qual es refereix estaria situada en la mateixa posició que l'actual església de Santa Eulàlia de Mèrida, cosa que ens porta a pensar que l'hospital es trobava en l'actual Plaça de l'Ajuntament. A més, són nombroses les referències de cases "al carrer major al costat de l'hospital" la qual cosa demostra, com a mínim, la

²¹ Codina, *ibidem*, vol. II, p. 308.

proximitat d'aquest respecte el carrer major i per tant a la plaça²². En una altra referència²³ es parla d'una casa de dos portals encarada a la plaça de les moreres i al costat de l'hospital. Totes aquestes informacions situen l'hospital a la plaça principal del poble, però hi ha un altre document que pot donar un punt de vista diferent.

El 28 de juliol de 1512, el batlle general de Catalunya confirma a Vicenç Armengol, brodador de Barcelona, l'establiment emfitèutic que ja tenien els seus avantpassats sobre la carnisseria que es troba contigua a l'hospital de Provençana. Aquest document es troba custodiat a la Biblioteca de Catalunya (nº de referència 17942), i crida l'atenció que en la breu referència que apareix al catàleg es faci servir la paraula "contigua". Examinat el document, el que hi diu textualment és "iuxta parietis ipsum hospicium quod fuit Johannis Torrent", la qual cosa ens dóna una pista molt precisa de la localització de l'hospital, ja que el vincula d'una manera molt estreta i propera amb la carnisseria de la plaça del poble.

A continuació es reproduïx aquesta part del document.

Això obre de fet una nova via d'investigació per a trobar l'antic hospital, doncs ens permet saber que si es pogués localitzar la carnisseria, no seria difícil trobar-hi l'hospital al seu costat mateix.

El document forma part d'un conjunt de 88 documents que, gràcies a la tasca de catalogació de la Biblioteca de Catalunya, s'ha descobert que es troben vinculats a la història de l'Hospitalet, i que es remunten al 1267. Un

²² Codina, *ibidem*, vol. II, pàgs. 367 i 456.

²³ Codina, *ibidem*, vol. II, pàg. 308.

estudi més acurat d'aquesta documentació potser ens aportarà més informació, no només de la possible localització de l'hospital, sinó també de molts altres aspectes de la vida dels habitants de la nostra localitat durant l'Edat Mitjana.

Per últim, el cadastre del 1718 conté una breu referència a l'hospital quan descriu la casa de Jayme Millas (a qui ja coneixíem d'abans com a comprador d'una casa al costat de l'hospital²⁴), i que segons sembla es trobava exactament al costat de l'hospital. Aquesta vegada, l'expressió "al costat" del document del 1681 sembla ser rigorosament literal.

Altres referències cadastrals d'aquest document parlen de l'Hospital General, que no s'ha de confondre amb el de Provençana doncs en aquests casos es parla de les propietats que l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona tenia dins el terme.

A la pàgina següent es reproduïx un esquema de la distribució de les propietats a la "calle baja", on segons sembla es trobava l'hospital en aquesta data. Les referències de l'obra de Codina ens diuen que ja es trobava en una decadència de la qual ja no es recuperarà.

²⁴ Codina, *ibidem*, vol. II, pàg. 456.

FRANCISCO FAMADAS	MIGUEL PAISSA	CATALINA BRUNET	ISURO FERRER	CANDIA FAZELLA	PABLO GUARDIOLA	MARIA RAFOLS	MATHEU SUNYOL	JUAN MILLAS	BARTHOLOME RIS	MIGUEL BABOT	ALEXIS FONT	VIDUA OLIVERAS DE CORNELLA	ESTEVAN RIS	JOSEPH MARC.	JAYME MILLAS	PABLO SASTRE	RECTOR	PEDRO PABLO RIS	JAYME AMELL	JAYME MILLAS	ESGLÉSIA
----------------------	------------------	--------------------	-----------------	-------------------	--------------------	-----------------	------------------	----------------	-------------------	-----------------	----------------	-------------------------------------	----------------	-----------------	-----------------	-----------------	--------	-----------------------	----------------	-----------------	----------

CARRER DE BAIX

CARRERÓ	PABLO BUSCH	GERONIMO DAVERA	JOSEPH MOLINES	HUGO	FRANCISCO RIERA	MAGÀ SOLER	BARTHOLOME CALOJA	FRANCISCO RIERA	BARTHOLOME CALOJA	ESTEVAN RIS	GERONIMO RIVERA	JAYME MILLAS	HOSPITAL
---------	----------------	--------------------	-------------------	------	--------------------	---------------	----------------------	--------------------	----------------------	----------------	--------------------	-----------------	----------

Basant-nos en dades anteriorment exposades s'ha situat l'hospital just davant de l'església, però també seria possible fer coincidir els carrerons de les voreres nord i sud, amb la qual cosa l'hospital quedaria molt més cap a l'est. Com que no sabem amb exactitud les mides de les propietats expressades, tot això fa que, de moment, ens haguem de moure en el terreny de les conjectures.

La crònica de l'hospital

Aquest capítol és de fet un llistat de totes les referències que es fan sobre l'hospital a l'obra de Jaume Codina "Els Pagesos de Provençana 984-1807". Donat que aquesta obra monumental és la més completa i exhaustiva que es pot trobar sobre la història de L'Hospitalet, la seva consulta és obligada per a qualsevol estudi que s'hi vulgui portar a terme, i un estudi sobre l'hospital medieval no podria ser una excepció.

Les referències estan ordenades per la pàgina del llibre on es poden trobar. També s'hi han inclòs referències a la carnisseria donat que, segons sembla, estava just al costat de l'hospital i la localització de la primera podria portar a la troballa del segon.

VOLUM I

51- Donació d'Ermengola a la Canonja. Terres a Provençana, entre les quals la Torre Blanca. 17 de març del 1047.

52- Testament d'Ermengarda. Terra i vinya a Provençana i a la Torre Blanca. 14 de juny del 1057.

65. Venda de terra. De Pere i Bernada Roca, cònjuges, a Pere Miró de Torreblanca. 30 d'octubre del 1194.

86. Establiment de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem a Ramon Guerau. Torre Blanca. Desembre del 1142.

87. Venda de terra de Guillem Curuz de Hospitali de Provinciana i Guilleuma, sa muller. A Berenguer de Corró per 180 sous, a Sant Climent. 26 de maig del 1215.

88. Venda de terra de Berenguer de Castellví a Ferrer Suau. Terra a Cornellà, sota l'Hospital de la Torre Blanca. 20 de novembre del 1226.

88. Venda de terra de Berenguer Suau, sa muller Arnaleta, llur filla Berenguera i el marit d'aquesta Arnau Seguí a Pere de Copons. Feixa *ad hospitale*. 24 de febrer del 1231.

90. Venda de casa. D'Ollera i Arnau de Cortiellas, cònjuges, a Guerau de Trilla. Casa i cortal a l'hospital, Provençana. 12 d'agost del 1228.

90. Venda de casa. De Gueraua de Trilla per voluntat del seu marit Pere Llobet i Arnau i Raimunda de Plegamans. Casa a la vila de l'Hospital de la Torre Blanca. 28 d'agost del 1252.

93. Donació post mortem. D'Arnau Berenguer al seu fill Berenguer. Feixa de terra en franc alou i amb casa construïda al lloc dit L'Hospital, Provençana. 29 de novembre del 1215.

94. Promesa. De Guillem Curuç, Hospital de Provençana, a Guillem de Corró. 28 de maig del 1215.

95. Definició de comptes. Entre Bernat de l'Hospital de la Torre Blanca i Joan de Mas. 16 de maig del 1231.

104. Venda de terra. A Provençana, a l'Hospital. 7 d'agost del 1256.

105. Venda de casa a l'Hospital de Provinciana. 18 de març del 1254.

105. Venda de casa, situada a L'Hospital de la Torre Blanca, 5 de desembre del 1263.

105. Venda de casa amb hort i retrocortal a la vila de l'Hospital de Torre Blanca. 8 de març del 1266.

105-106. Arrendament de tres peces de terra vora l'Hospital de Provençana. 5 de juny del 1259.

106. Definició de vinya. Prop de l'Hospital de la Torre Blanca. 11 de juny del 1253.

106. Definició de Bernat Borrell, de l'Hospital de Provençana. 16 de novembre del 1263.

106. Promesa dels consorts Guillem i Ferrera Llobet, de l'Hospital de Provençana. 29 de novembre del 1263.

107. Oferiment. Asseguren el menjar i el vestir d'una persona amb una vinya i terra prop l'Hospital de Torre Alba, a la parròquia de Provençana. 11 de juny del 1253.

107. Oferiment. Amb una vinya a Borrelles, damunt l'Hospital de la Torre Blanca. 29 de gener del 1262.

113. Establiment de precari. Benencasie, filla de Guillem Llobet, de l'Hospital de Provençana. 28 de març del 1273.

114. Establiment a Bernat Fuga, "de Hospitali Turri Blanchae", Provençana. 23 de juliol del 1279.

115. Donació de vinya al lloc dit Roca, Provençana. Confronta amb Guillem Llobet, de l'Hospital. 2 de febrer del 1268.

115. Donació de terra a l'Hospital. 3 de març del 1279.

123. Venda censal. De Ramon Guerau, fill de Guillem Guerau, *de hospitali provinciane*. 28 de gener del 1291.

130. Establiment de terra a Pere de Roca, de l'Hospital de Torre Blanca, Provençana. 3 de març del 1307.

131. Venda de terra. Tots els intervinents són de l'Hospital de Torre Blanca. 10 d'octubre del 1300.

131. Venda de terra per Pere de Roca, de l'Hospital de Torre Blanca. 3 de març del 1307.

131. Venda de terra d'Elisenda, filla i hereva de Pere Forner, de L'Hospital de Prov, a Jaume Banyols, Prov. 20 de novembre del 1311.

131. Possessió. Meitat del mas Roca, situat molt a prop de l'Hospital de Prov., al lloc dit Torre Blanca. 25 de novembre del 1306.

131. Possessió d'una casa vers l'Hospital de Torre Prov., i d'una vinya en dit Hospital de Prov. 22 de juliol del 1307.

132. Permuta de Pere de Roselló, àlies de Pradell, de l'Hospital de Prov. 11 de febrer del 1299.

142. Establiment d'Esteve Puig a Bernat Vendrell. Molt a prop de l'Hospital de Prov. i damunt el camí ral. 25 d'abril del 1318.

142. Establiment de vinya al lloc dit Roca, damunt l'Hospital de Prov. 15 de juliol del 1321.

142. Establiment de peça sota l'Hospital de Provençana. 6 de juliol del 1322.

143. Establiment de peça de terra vota l'Hospital de Prov, sota el camí ral. Confronta al nord amb el camí. 7 de març del 1325.

143. Confirmació de venda de Guillem Duran, de l'Hospital de Prov. 13 d'agost del 1323.

143-144. Confirmació de venda d'Estefania Gener a Ferrer Badia, l'Hospital de Prov. 23 de novembre del 1326.

155. Nou establiment de mas de Puignancler i peça dita la Barquera, a l'Hospital, Provençana. 4 d'agost del 1339.

156. Nou establiment de la Pia Almoina a Guillem Perera, de l'Hospital de Provençana. 7 d'abril del 1340.

156. Establiment de peça al mas Puig Neucler, prop la vila de l'Hospital. Juliol del 1341.

157. Establiment de precari. Vinya vora de l'Hospital de Provençana. 4 de desembre del 1342.

158. Concòrdia sobre una casa prop la vila de l'Hospital. 9 de novembre del 1340.

173. Donació d'un censal a un habitant de l'Hospital de Provençana. 24 de novembre del 1354.

173. Nomenament de procurador de Pere Ferrer i Bernat de Torroella, de l'Hospital de Provençana. 24 de juliol del 1347.

194. Precari a Guillem Marquet, l'Hospital de Provençana. 22 de maig del 1370.

194. Venda de terra d'Huguet de Moja, l'Hospital de Provençana. 23 de juny del 1360.

194. Venda de terra a Rodamilans, l'Hospitalet. 26 d'agost del 1368.

194. Venda de terra. De Francesc Guerau, Prov., hereu del difunt Guillem Guerau, avi patern, a Bernat Rosell. Mas Torre Blanca, Prov., "in Popula sive villa vocata del Hospital". Li paguen censos emfiteutes de Prov., Sant Feliu, Cornellà, Sant Joan Despí i altres. La venda també comprèn la batllia de tots els censos de l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem tot el Llobregat fins a Martorell. La venda comprèn també sis peces, separades i diverses, una de les quals és un tros de terra amb oliveres sota la vila de l'Hospital, al lloc dit Hort d'en Paratge, que confronta al nord amb el camí

ral. Preu de tot: 205 lliures. Fa un cens anual de 13 quarteres de blat a l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. 22 d'agost del 1370.

208. L'ermità de Bellvitge Pau Genover i el fuster de la vila Joan Ramon obtenen el 1375 autorització episcopal per a reconstruir l'Hospital.

233. Nou establiment. Com a curador dels bens del difunt Arnau Guitard, Hospital de Provençana. 18 de maig del 1388.

233. Establiment a favor d'Anton Bertran, de la vila de L'Hospital de Santa Eulàlia de Provençana. 27 de febrer del 1399.

263. Establiment de la Torre Blanca. Dels hospitalers de Sant Joan de Jerusalem a Angelina Rosell. 5 de març del 1405.

264. Venda de terra a Jaume Ponç, de la vila de l'Hospital de Provençana. 12 de maig del 1408.

310. Plet entre Bernat Oliver, amo de la Torre Blanca, i el rector Joan Pujades, per la possessió de la capella de Santa Càndida, edificada a l'Hospital. Se'ns parla d'un donat que feia les funcions d'hospitaler, dels pobres que hi eren, i de l'autoria de l'edificació de la capella.

Bernat Oliver, amo de la Torre Blanca, és una de les principals figures polítiques i econòmiques del seu temps. De fet, és l'administrador de l'Hospital i el seu sogre va construir la capella de Santa Càndida al seu interior. És ell qui ha posat un donat per encarregar-se de l'Hospital i en reté les claus. Aquest plet és un reflex de l'oposició popular contra l'autoritarisme d'Oliver. A més a més, la nova església s'alçarà a la pobla amb l'oposició de Bernat Oliver, i al davant mateix del seu hospital. Serà

una representació urbanística de l'enfrontament entre la gent del poble i Oliver.

312. Visita pastoral del bisbe, a l'hospital hi ha set llits amb flassades.

314. Venda de terra. 7 mujades vora l'Hospital. 29 d'octubre del 1435.

324. Testament de Pere Martí. A cada altar parroquial 12 diners. A cada bací, 6 diners. A Bellvitge, 12 diners. A Montserrat, 2 sous. A l'Hospital de Provençana, 12 diners. 14 de febrer del 1436.

348. Llicència per a prendre a censal. De la reina als parroquians de Provençana. Pel plet sobre possessió de l'Hospital de Santa Càndida i obres a la nova església. 9 de gener del 1450.

348. Múltiples establiments de l'Orde de l'Hospital de Jerusalem a hospitalencs per propietats a la pobla, hort a Provençana, i sota l'església vella de Provençana. 1448-1462.

349. Donació i estima de casa vora l'Hospital de Santa Càndida. 17 de gener del 1452.

354. Testament de Vicenç Rourich. A Santa Càndida, 6 diners. A l'altar major, 10 diners. A Benvigua, 6 diners. A l'altar de la mare de Déu, 5 diners. 27 d'octubre del 1448.

376. Múltiples establiments de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. Prop l'església de Provençana, Provençana, a la Bartolera, vora l'església vella de Provençana, pati tancat a la pobla de l'Hospitalet. 1463-1477.

378. Rearrendament de rendes. De Rafel Soler, Barna, rearrendatari de la comanda de Sant Joan, a Pere i Bernat Oliver. Rendes de la comanda a la batllia del Llobregat. Per 1 any i 40 lliures. 26 de gener del 1475.

379. Reducció de cens de l'Hospital de Sant Joan a Vicenç Alegret, pel seu mas a Banyols. En comptes d'1/9 de la collita pagarà cada any 10 quarteres de blat. Any 1471.

385. Testament de Joana Moja. A l'obra parroquial, 12 diners. A l'Hospital de Santa Càndida, 6 diners. A Bellvitge, 6 diners. 21 de juliol del 1463.

385. Testament de Llorenç Cerdanya. A Bellvitge, Santa Càndida i Església nova, 3 sous cada una. 3 de desembre del 1465.

386. Testament de Joan Sabadó. A l'obra parroquial, 5 sous. A Bellvitge, 2 sous. A Santa Càndida, 6 diners. 18 de setembre del 1468.

412. Venda de terra de 7 mujades a la vora de l'Hospital, on hi hagué el mas Sortanelles. 8 de març del 1485.

413. Venda de la mateixa terra. 29 març 1490. Mateixos comprador i venedor.

430. Testament de Pere Godai, Barna. A Bellvitge, 2 sous. A l'Hospital de Santa Càndida, 12 diners. 30 de març del 1488

430. Testament de Maria Pallarès. A l'obra parroquial, 6 diners. A l'Hospital de Santa Càndida, 6 diners. 25 de gener del 1489.

485. Testament de Pere Amer major. 5 sous a Bellvitge, obra parroquial i Hospital de Santa Càndida. 27 de setembre del 1504.

485. Testament de Pere Amer. A Provençana, 5 sous i a Bellvitge, 5 sous. A l'Hospital de Santa Càndida, 5 sous. 1 de maig del 1505.

485. Testament de Gabriel Roig. A Bellvitge, 40 sous. A Santa Càndida, 5 sous. A l'obra parroquial, 10 sous. A cada bacina, 6 diners. 8 de juny del 1507.

501. Descripció del hospital. Hi ha tres llits, i el sostre s'ha de reparar perquè hi plou a dins. 9 de novembre del 1508.

502. Els obrers parroquials es solen reunir a l'Hospital de Santa Càndida. 20 d'octubre de 1512.

573. El consell acorda adquirir la quarta part de la carnisseria de la pobla a Francesca Costa. 4 de desembre del 1547.

574. Francina Costa ven la carnisseria als obrers parroquials per 225 lliures. 3 de febrer del 1548.

574. Els obrers arrenden la carnisseria de la plaça a Bernat Duran, per 1 any i 45 lliures. 12 d'abril del 1544.

579. Època de la comanda de Sant Joan de Jerusalem a Bernat Oliver. 20 escuts = 21 lliures. Per censos de la Torre Blanca. 21 de maig del 1552.

VOLUM II

32. Nou establiment. De l'orde de Sant Joan de Jerusalem a Francesc Oliver. Torre blanca. 11 de febrer del 1556.

Any 1564. Intent de fundació d'una comunitat de monges al servei de l'Hospital, que segurament guarda relació amb el deficient estat sanitari de la població. Es signa el conveni a Barcelona el 20 de novembre de 1564. Jurats i prohoms de l'Hospitalet signen amb sor Violant de Sant Pere i sor Elisabet de la Cruz, i acorden:

La part local representa tots els parroquians.

Les monges reedificaran l'Hospital.

És un Hospital de pobres, els pacients passaran a l'Hospital general de Barcelona el dia següent a l'ingrés.

Les monges hi tindran un home per traslladar els malalts i un fosser per soterrar els morts.

Els jurats col·laboraran amb les despeses de l'hospitaler amb 50 sous.

Les monges podran fer captes a l'església parroquial.

Podran vendre candeles a la capella de Santa Càndida si no ho fa el capellà.

Si no visquessin honestament, podran ser expulsades sense compensació per les obres que haguessin fet.

Si sorgeix alguna vocació religiosa femenina local haurà de ser acceptada, amb el dot mínim de 8 lliures.

Les monges no podran edificar a l'Hospitalet cap més capella, casa, església o hospital que Santa Càndida.

L'objectiu és arribar a crear un monestir, però sembla que ni tan sols es va començar.

De vegades l'hospital feia funcions interines d'església parroquial, com ara quan es feien obres per crear-ne una de nova o es reparava. També s'hi feien reunions del consell.

81. Compra de mas. De Teodora, també Dorotea, de Boixadors, Barcelona, als jurats. Mas Rovira, abans "Torre Blanca", junt a l'església i davant l'Hospital de Santa Càndida. Preu 425 lliures. 16 de novembre del 1679.

130. A la visita pastoral del 1597 es diu que la capella de Santa Càndida està abandonada.

134. Establiment de casa i terra. De Vicenç Martí a Antic Mercer. Casa al costat de l'Hospital. 4 peces d'una mujada cada una. 30 de desembre del 1597.

167. El rector és acusat d'apropiar-se de cambres de l'Hospital, i de fer-ne una prolongació de la rectoria. El 19 d'abril del 1604, el consell acorda cedir l'úsdefruit d'una part de l'Hospital al rector perquè en millori les condicions, però només mentre visqui aquest rector. Any 1600.

308. Establiment de casa. De Francesc Riera, canonge, a Pau Hugó. Casa de dos portals encarada a la plaça de les moreres i al costat de l'Hospital. A cens de 12 lliures anuals i entrada un parell de capons. Hi ha d'invertir 40 lliures en 5 anys. Llevant i Migdia: hereus de Pere Fau. Ponent: carrer junt a la plaça. Tramuntana: carrer major. 3 de juliol del 1638.

311. Lloguer de casa. De Pau Oliver, Barcelona, a Joan Balaguer. Casa davant la placeta de la carnisseria. Per 5 anys i a 16 lliures anuals. 13 de gener del 1630.

363. Establiment de cases i terres. Dels marmessors del difunt Pau Oliver, Barcelona, a Rafel Riera. Tres cases al carrer major, vora la carnisseria, destruïdes per la guerra, i ara ja parcialment reedificades pel dit Riera. Establiment també de diverses peces de terra. 13 juliol del 1657.

367. Hipoteca. De Baldiri Mercer a Jaume Pi, Cornellà. Import 350 lliures. Mercer hi obliga la casa que té al carrer major al costat de l'Hospital i 4 mujades de terra. 3 de maig del 1650.

21-3-1652. La guerra dels segadors destrueix l'Hospital.

456. Venda de casa. Dels curadors dels fills de Joan Mercer a Jaume Millàs. Casa al carrer major al costat de l'Hospital. 25 de novembre del 1681.

1706, el consell acorda reconstruir l'Hospital, entre d'altres edificis.

566. Precari de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem a Francesc Oliver. Torre Blanca amb la batllia i dret de cobrar els censos i rèdits per tot el Llobregat, de Sants a Martorell. Any 1711.

567. Restitució de casa. De Francesc Amell a Bartomeu Calopa. Casa i mitja mujada, davant la carnisseria. 1 de juny del 1710.

L'Hospital està en franca decadència durant tot el s. XVII. Ja hi havia visites del metge, apotecari i el cirurgià, i també va obrir una farmàcia. La població supera per fi les 500 persones.

VOLUM III

1734, als llibres de comptes del consell apareix un servei de burra per portar malalts a Barcelona.

57. Establiment emfitèutic de Mariana i Pau Millàs a Jaume Millàs. Caseta i eixida al costat de l'Hospital. 2 juliol 1747.

91. El doctor Carreres, al seu llit de mort, el 13 de febrer del 1753, proposa al regidors de construir un hospital a despeses del mateix rector, que hi invertirà 500 lliures, al costat del campanar, a canvi de la cessió de l'Ajuntament al rector d'un tros del pati que el poble té al costat de la rectoria, a fi de fer-hi la cuina "y oficinas" de la rectoria. Els regidors accedeixen. El terreny cedit pel rector és conegut com "la Casa de Déu". El 1754, el nou hospital només té els fonaments.

169. Comptes municipals, palla per la burra de l'Hospital, 2 lliures, 1763

169. Comptes municipals, salari de l'hospitaler, 36 lliures, 1765.

213. Oficis a l'Hospitalet de Llobregat: Metges 2, Apotecaris 2, Barbers-cirurgians 4.

220. Almoines que es recullen per a l'Hospital. 1786.

239. Reparacions al carro que portava els malalts a Barcelona. 1782.

308. Visita pastoral. El rector diu que ja no hi ha Hospital. Queden només les ruïnes de l'edifici, conegut com "la casa de l'Hospital". Només queda la burra per portar els malalts, i probablement l'hospitaler. Així, l'hospitaler no és ja l'encarregat de l'hospital, sinó qui porta els malalts a Barcelona. No diu des de quan és així.

Conclusió

Com hem comentat a la introducció, aquest aportació només pretén ajudar a cridar l'atenció sobre el passat de L'Hospitalet de Llobregat en una època en que, per molts habitants d'avui dia, sembla que ni existia. Tot i això, no puc evitar considerar-la inacabada, la qual cosa és, paradoxalment, la seva millor virtut. Estudar l'Hospital medieval de Provençana ha permès obrir noves vies d'investigació, principalment en dues vessants. En primer lloc, la ingent tasca de classificació i etiquetatge dels documents del Fons Històric de la Biblioteca de Catalunya ha permès identificar més de vuitanta documents dels quals no se sabia que estaven relacionats amb la nostra vila. La seva anàlisi acurada aportarà potser noves informacions sobre la història de L'Hospitalet, o podria ajudar a confirmar amb més base documental allò que ja sabíem o només suposàvem. D'altra banda, un d'aquests documents situa l'Hospital just al costat de la carnisseria del centre de la vila. Aquesta pista ens impulsa a revisar tot el que hem trobat fins ara, tota la documentació que ja tenim en busca d'aquesta carnisseria, per tal que ens ajudi a trobar-lo.

Hem d'admetre que no és gaire el que sabem de l'Hospital. Per la seva mida podem dubtar que els seus administradors portessin llibres on fessin constar els malalts, o fins i tot els comptes de la institució. Només conservem els nom d'uns pocs hospitalers i les descripcions que tenim sobre l'edifici i el seu interior són petites pinzellades (set llits que més endavant seran tres, una capella dedicada a Santa Càndida...) Malgrat això, no ens podem desanimar. El més interessant és que l'esforç humil que ha suposat aquest treball ha obert nous camins. Tenim nous documents per a estudiar, i noves informacions que ens donen punts de

vista que abans no teníem. El principal motiu per l'optimisme no és el que hem trobat en aquest estudi, sinó que tot just acabem de començar.

BIBLIOGRAFIA

- Abarca i Médico, Lluís. *Notícia de temps remots en el que ara és l'Hospitalet. El Tot l'Hospitalet: setmanari gratuït d'informació i publicitat.* l'Hospitalet de Llobregat, Núm. 357, feb. 1992, p. 20
- Alcoberro, Agustí [et. al]. *Cartografia històrica de l'Hospitalet propostes de treball.* Ajuntament de L'Hospitalet, 1987
- AA.VV; *Història de L'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur.* Centre d'Estudis de L'Hospitalet, 1997.
- Barquero Goñi, Carlos. *Los caballeros hospitalarios en la España Medieval.* Ediciones la Olmeda, 2003.
- Bertran i Roigé, Prim. *L'Orde de l'hospital a les terres catalanes (Edat Mitjana)* dins de *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religioso-militars als Països Catalans.* Diputació de Tarragona, 1994.
- Bonneaud, Pierre. *Els hospitalers catalans a la fi de l'Edat Mitjana.* Pagès Editors, 2008.
- Brodman, James. *Charity and welfare. Hospitals and the poor in medieval Catalonia.* University of Pennsylvania Press, 1998.
- Camós i Cabeceran; Santacana i Torres, Joan; Carles. *Història de l'Hospitalet elements bàsics per a l'anàlisi històrica de la ciutat.* Centre d'Estudis de L'Hospitalet, 1991.
- Casas, Joan. *De pagesos a aturats. Notes sobre la història de les transformacions rurals urbanes a L'Hospitalet de Llobregat.* Quaderns Urbans 3, L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de L'Hospitalet, Ponència d'Ensenyament, Dinàmica Educativa, 1983.

- Català i Roca, Pere. *Expressions medievals del Baix Llobregat*. 31a Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. L'Hospitalet de Llobregat 24-25 maig 1986, 1986. Vol. 4, f. 43-49
- Codina i Vilà, Jaume. *Inundacions al delta del Llobregat*. Barcelona, Rafael Dalmau 1971
- Codina i Vilà, Jaume. *Els Pagesos de Provençana (984-1807). Societat i economia a L'Hospitalet preindustrial*. Barcelona, Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1987
- Codina i Vila, Jaume. *Cost de la vida a l'Hospitalet de Llobregat increment de preus i salaris, 1313-1807*. Materials del Baix Llobregat. San Feliu de Llobregat. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. 1994-, Núm. 2, tardor 1996, p. 69-76
- Codina i Vilà, Jaume. *Propietat, canvi social i cost de la vida a l'Hospitalet de Llobregat Estudi de les tendències a llarg plaç*. 1986
- Codina i Vilà, Jaume. *Delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida des del s. XVI al XX*. Barcelona, Ariel, 1971
- Conejo da Pena, Antonio. *Assistència i hospitalitat a l'edat mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona, 2002
- Esteves Castro; Burniol; Ardèvol, Albert; Angel; Josep Maria. *Hospitalet de Llobregat, Barcelonès Guia del patrimoni històrico-artístic*. Barcelona. Centre d'Estudis i Divulgació del Patrimoni-CEDIP, 1996
- Feliu i Monfort, Gaspar. *Toponímia del pla de Barcelona al s. X. 1r Congrés d'Història del Pla de Barcelona. El pla de Barcelona i la seva*

- història*. Barcelona. Ajuntament : Institut Municipal d'Història, 1984.
p. 233-246
- Fuguet i Sans, Joan. *L'arquitectura dels templers a Catalunya*. Rafael Dalmau Editor, 1995.
 - Garcia i Pardo, Jordi; Salrach i Marés, Josep M. *Pla del Llobregat al segle X*. 1985
 - Gómez i Inglada; Gutiérrez; Luengo Carrasco, Margarida; Gregori; Manuel. *Miscel·lània d'homenatge a Jaume Codina*. Barcelona. Ajuntament del Prat ; Columna-El pont de pedra, 1994
 - Günzberg Moll, Jordi; *La vida quotidiana a la ciutat de Barcelona durant la pesta negra (1348)*. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 2002.
 - Grau Montserrat, Manuel. *Miscelánea hospitalense: ss. XI-XII*. L'Hospitalet: boletín de información municipal, Núm. 68, 4 trimestre 1970, p. 9-22
 - Gual i Remírez, Xabier. *Població del Baix Llobregat a l'època dels Àustria*. Barcelona. Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1999
 - *Guia d'història local de L'Hospitalet de Llobregat*. Museu d'Història de l'Hospitalet de Llobregat. Centre d'Estudis de l'Hospitalet. 1980.
 - Madurell i Marimon, Josep Maria. *Fulls històrics de l'Hospitalet del Llobregat*. L'Hospitalet de Llobregat. Ajuntament, 1977
 - Martín Corrales; Hidalgo Gómez, Eloy; Francisco. *Relaciones comerciales, del s. XVI al s. XVIII L'Hospitalet, 2, 3 y 4 de marzo de 1995*. L'Hospitalet de Llobregat. Fundació Gresol Cultural: Ajuntament de l'Hospitalet, 1995.
 - Miret i Sans, Joaquim. *Les cases de templers i hospitalers a Catalunya*. Pagès Editors, 2006.

- Montaner i Giró, Pere. *Orígens de l'Hospitalet l'any 986*. 1968
- Moreau-Rey, Enric. *Toponímia antiga i moderna del Pla de Barcelona. 1r Congrés d'Història del Pla de Barcelona. El pla de Barcelona i la seva història*. Barcelona. Ajuntament : Institut Municipal d'Història, 1984. p. 89-100
- Novell, Antoni. *Investigació sobre la toponímia de Provençana Segles X al XIII*.
- Pagès i Paretas, Montserrat. *Antiga parròquia de Santa Eulàlia de Provençana. 31a Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. L'Hospitalet de Llobregat 24-25 maig 1986, 1986. vol. 1, f. 210-214*
- Pagès i Paretas, Montserrat. *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat. Barcelona. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.*
- Poblet Romeu, Marcel J. *Entre el temple i l'hospital. Arquitectura i formes de vida al castell del temple de Barberà*. Cossetània Editors, 2005.
- Retuerta i Jiménez, M. Luz. *Arxius per a la història del Baix Llobregat*. 1990
- Sanjuan i Calvano, Sergi. *Comentari de text acta de Consell de parroquians de l'església de Santa Eulàlia de Provençana i de la nova de Santa Eulàlia de L'Hospitalet*. 1988
- Serrano, Yolanda. *Dades socials i econòmiques al pla de Barcelona segons testaments (segle XIII)*. 3r Congrés d'Història de Barcelona. Barcelona. Ajuntament, 1993. p. 233-245